

In drugega nič ...?

Spisal E. Kristan.

Štajerski vlak sopiha skozi noč.

Tam gori proti Koroškemu bode hladneje, tukaj je še toplo. Saj je leto; po noči vročina pač nekoliko pjenja, vendar pa ostane v zraku neka toplota, ki v teh mesecih nikdar popolnoma ne izpuhti. Po vseh vozovih imajo potniki okna odprta. Drugače nebi se moglo niti dihati.

No, kadar pridejo tja v hribe, jih gotovo zapró.

Noč je res krasna. Nebo je temno modro, samo tu in tam se raztezajo svetlejšje proge po njem. Vse polno je zvezd, velikih, malih, rumenih, rudečkastih, celo modrih ali višnjevih, ka-li? Nekatere se vidijo nepremične, stalne, mirne, nekatere neprenehoma trepečejo, zmeraj enako, nekako hitro, kakor telegrafični zvončki na železniških postajah; nekatere pa zadrhté, pa se pomirijo, pa zopet vstrepečejo... Čez celo nebo, kar ga je videti iz vagonov, se razteza, liki mlečna proga po ténnem morju, bleščeča Rimska cesta, iz katere se dvigajo posamezne zvezdice, kakor bi bile nataknjene na nevidne žebličke in pribite na tisto dolgo svetlo progo.

Med zvezdami pa plava mesec, varajoč oči. Videti je, kakor bi se hitro, hitro trkljal po nebu, in če pogledaš v stran, pa zopet tja gori, je lažnjivec s svojo izposojeno lučjo zopet na svojem prejšnjem mestu, kakor da se ni niti trenotek odmaknil. Morda je res ostal, kjer je bil prej in samo naše oči so se motile? Takih zmot je vse polno, v življenju in izven njega — namreč tam, kjer mi k večjemu slutimo življenje, opazimo ga pa ne.

S kratka — bila je krasna noč.

Včasih je zavel opojen vonj iz gozdov, včasih se je začula pesem kakšnega slavčka iz loga, včasih je pripihljala kakšna blagodejna sapica, ter pobožala vroča čela in lica, včasih se je utrnila kakšna zvezda in hitro, hitro poletela skozi vzduh ter hipoma izginila; včasih je zazvižgala parna piščalka, železni velikan se je ustavil, nekoliko popotnikov je pobralo svoje kovčege ter zapustilo vozove, drugi so zlezli v kupéje, piščalka je vnovič zavriskala, vlak se je počasi zagugal, odmaknil pa pohitel dalje v noč.

V mojem kupeju je sedela neka ženska, precej, a ne pretirano elegantno oblečena, kakšnih trideset let stara. Gledala je skozi okno — kakor jaz. Kamor je ona zrla, tja sem zrl tudi jaz.

Videl sem zvezde, mesec, Rimsko cesto, temnomodro nebo, hribe, hiše, gozdove, dim, ki se je valjal od stroja, telegrafne motke, semtertje še kakšen drug predmet.

In družega nič...

Videl sem še nekaj, a tega ne morem opisati. Mogoče je, da sem se motil; moje oči so oslabele in včasih ne vidim stvari, ki jih vidi celi svet, včasih pa menim, da vidim nekaj, česar nihče drugi ne vidi. Ne — »menim«! V tistem trenutku sem čvrsto prepričan, da res nekaj vidim. Ako se pozneje spominjam, ne verujem sam sebi. Kajti večkrat se mi pripeti, da si domišljam stvari, ki so naravnost nemogoče....

Vlak sopiha skozi jasno noč in meni se zdi, kakor bi ga spremljala neka senca, kateri nikakor ne morem najti vira. Sence padajo samo od konkretnih predmetov, tukaj pa ni nič takega, kar bi lahko metalo senco. In vendar plava neprenehoma okrog okna našega kupéja. Vidim jo, čisto določno jo vidim. Prav tako hitro se pomika z nami, kakor vlak. Obrisov nima nobenih. Podobna je tistim oblakom, ki so na robih tako stanjšani in tako fino nijansirani, da je videti, kakor bi samo nebo imelo tukaj nekoliko drugačno barvo. In zdi se mi, kakor bi imela ta senca nekakšen poseben pomen.

Čudno mi je. Po glavi se mi meša tisoč misli, a vse so nejasne in nobena ni cela. Vrh tega se moram vedno ozirati na tisto senco. Nočem se, pa se moram. In menda je vendar vse to samo domišljija.

V tisti senci vidim svoj visavis. To je neumno. Kadar prav pogledam, tako kakor ljudje navadno gledajo, moram priznati, da sedi neznanka na svojem mestu in gleda v noč. A česa išče tam? Tako se ne gleda zvezd in meseca. Morda tudi ona vidi tisto senco. Ali bi jo vprašal?

Pa kaj mi je mar vse to?! Kaj me briga ta ženska sè svojim težno sanjavim, vprašujočim pogledom?... Kam se neki pelje?... Tudi to mi nič ni mar. A vendar se vprašujem.

In kaj je s to senco?...

Moja neznanka se oglasi.

Kdo mi pové, kako se je to zgodilo? Ali je res kaj rekla? Bil sem že v tako čudnem razpoloženju, da nisem verjel ne svojim očem, ne svojim ušesom. Moje oči gledajo senco, ki je nemogoča, moja ušesa slišijo glas, in tudi ta se mi zdi nemogoč. Vraga! Kakšen glas je to?

Morda sanjam! Ropotanje železnih koles me je vspavalo in v sanjah gledam strahove, pošasti. Kajti tako še nisem slišal govoriti

živega človeka. Njen glas je tako nenaraven, votel, čuden, kakor bi govoril grob. A njeno vprašanje je tako banalno! Pa vendar je to bilo njeno vprašanje...

— Ali me ne poznate več?...

Mene je samo njen glas osupnil; vprašanje ne. Niti mislil nisem, kaj me je vprašala. In zazdelo se mi je, da je tista senca priplavala sem notri, v voz in se vlegla med njo in mene. Moje misli so bile odsotne, kdo vé kje?

Nastal je molk.

Ako se sedaj zopet spominjam, mi je to popolnoma jasno. Ona me je nekaj vprašala, jaz ji nisem odgovoril. Najbrže je bila užaljena, pa ni hotela vpraševati dalje.

Toda tako mislim sedaj. A takrat? Vraga, kaj jaz vem, kaj sem mislil takrat? Bila je ravno čudna ura. Ura, ko so nezavedni elementi v človeku močnejši od zavednih, ko splava vsa logika po vodi, ko se prikazuje največi modrijan svetu kakor največi tepec.

Ko pišem te vrstice, ne da bi prav vedel, zakaj in čemu, mi je kri povsem hladna in mirna. Trezno lahko sodim in pametno brzdam svojo domišljijo. Dobro vem, da ni bilo sence, ampak da je le menda fantazija nekaj gledala, česar ni bilo. Toda prosim vas, ne vprašujte me preveč. Šaj vem, kaj bi me lahko vprašali. Čital sem razne knjige, slišal sem besede, pametnih, celó modrih ljudij, celó profesorjev, in vem, da se nič ne zgodi brez vzroka. Vi bi me torej lahko vprašali, kaj je zavelo mojo domišljijo na tako čudna pota. In zato vas prosim: ne vprašujte me preveč. Moja domišljija je včasih vseskozi rebelična. Vsako avtoriteto zanikuje. Včasih sem jo izpraševal, a odvadil sem se tega, ker vem, da ne dobim odgovora. K večemu se mi hudobno nasmeje in jaz ostanem tepec. Ta domišljija se ponaša, kakor bi bila nekaj samostalnega, ne pa del moje osebnosti, ki bi morala imeti moč nad njo.

Toda v tistem trenutku nisem razmišljeval tega.

Senca je padala pred mojimi očmi in kakor bi me kakšen demon silil, sem moral upirati vanjo svoj pogled. In senca se je krivila in raztezala in spreminjala v obrisih in v obliki, in naenkrat se mi je zdelo, da gledam hudobno pošast, ki se reži name. A prihodnji hip je odplavala proti ženi ter se zopet dvigala in mešala liki kakšna megla, ki hoče objeti in poviti nase ženo.

V tem trenutku se je vlak ustavil.

Sprevodnik je zaklical ime neke postaje. Nisem slišal, kaj je zaklical, samo njegov glas sem čul. In to me je nekako zdramilo. Človeški glas — hipno sem se spomnil, da mi je pred kratkim za-

donel drug glas, tudi človeški glas v ušesih. Še ie sedaj je doprl do možganov in zganil sem se.

Ali me niste nekaj vprašali, milostiva?

Žena se je zdrgnila. Presumljivo me je pogledala, da sem se skoro prestrašil. To je bil eden tistih pogledov, katerih ni moči opisati, pogled, ki zbada v dušo.

Minilo je nekaj časa, ne vem, ali nekoliko sekund ali nekoliko minut. Tedaj je spregovorila.

— Menila sem, da me nočete slišati.

— Ne, oprostite! sem jecjal. Slišal sem — se pravi — menda nisem slišal — ampak — no — zmeden sem bil. Zdi se mi, da ste me nagovorili. Pa ne vem.

— Da. Vprašala sem Vas, ali me še poznate. A Vi ste molčali, pa sem mislila, da me nočete poznati.

— Nočem poznati? Oprostite, hočem Vas poznati, toda —

— Toda spremenili ste se od tistega časa, — to ste hoteli reči, kaj ne?

— Seveda, seveda. Namreč — ne — ne vem. No — vraga! Sáme nezmiselnosti govorim. Nič takega nisem hotel reči. Saj sam ne vem, kaj sem hotel reči... Dà, danes je jako lepa noč... Ah, oprostite! Moja neumna glava! Vi ste me vendar vprašali, ali Vas poznam. Ne, lahko ste povsem mirni. Ne morem Vas izdati, ker Vas res ne poznam. Toda — hm, če mi hočete povedati svoje ime. Ali sem vas že kdaj videl? Spomnil bi se. Veste — —

— Da, da. Videla sva se že. Pa ni čudo. Res sem se izpremenila. Takrat sem bila še skoro otrok. To sedaj nisem več.

— Ne, dovolite, otrok niste več... Eh, prokleta senca!...

— Senca?... Ali jo vidite tudi Vi?

— Kaj je nebi videl? Saj je tu.

— Da, da. Sedaj je tukaj. Prej je bila tam zunaj.

— Kajpada. Tam zunaj...

Vlak je zazvižgal in se pomaknil. Peljali smo se dalje. Mi dva pa sva obmolknila. Ne vem zakaj.

Morda je bilo dobro tako. Ropotanje vlaka je spravilo moje misli nekoliko v pravi tir. Spoznal sem, da je bilo vse neumno, kar sem doslej govoril. Tedaj sem se namenil nekaj časa molčati, da se mi možgani popolnoma umirijo.

Tudi ona je molčala.

Senca, ki je plavala prej okrog njene glave, se je razdelila, posamezni njeni deli so se polegli krog ženinih očij, krog njenih nosnic. To se mi je zdelo tako čudno, da sem se bolj in bolj zagle-

dal v njeno lice in naenkrat mi je vstal spomin. Najprvo nejasen, teman, meglen, pozneje se je zjasnil in počilo mi je pred očmi.

Kako je mogoče, da je nisem takoj poznal? Kako je to mogoče?

Ha, sedaj jo vidim, mlado dekletce, tako poredno in vendar tako resno, da so se vsi ljudje čudili, kako more biti v onem bitju združena taka različnost. Pa dá, davno je tega. Koliko let je že minilo izza tistih časov? Nevem natanko in ni mi mar. Spominjam se, da sva se često igrala skupaj, včasih sva se tudi skupaj učila. Bila sva dobra tovariša, celo intimna, a nikdar več, nego tovariša. Ej, kako je bila Pepica v tistih časih živa in vesela! Vse je kipelo in šumelo v njej in vsa živahnost njene duše se je slikala na njeni zunanosti. V teh velikih modrih očeh je plapolal ogenj, ob katerem so se morala užigati srca in danes se čudim, kako je mogoče, da se jaz nisem zaljubil v to žrjavico. Njeno lice — no, izpremenilo se je a jaz sem moral biti vendar slep, da nisem videl takoj tistih značajnih obrvij, tankih, fino zakroženih, nad nosom se skoro spajajočih, a ob straneh malce, malce zavitih kviško; da se nisem takoj spomnil tega ovala, tega ravnega, ozkega, na koncu malo plosnatega nosu z nenavadno finimi nosnicami; teh tenkih, kratkih, nekako ornamentalnih usten. . .

Vlak se je zopet ustavil in ona se je dvignila.

— Vi izstopite tukaj? sem vprašal.

— Da v Lescah smo, jaz grem na Bled.

— V Lescah? Ej, nisem niti opazil. Torej sem tudi jaz na cilju.

— Aj, ali greste tudi vi na Bled?

— Da, pa morda še le zjutraj. Ako ne dobim voza, prenočim v Lescah.

— Mene čaka voz. Naročila sem ga brzojavno. Ako vam je všeč, ponudim vam mesto v njem. Prostora je dovolj. Sama sem, ne čaka me nihče.

— Sprejemam zahvalno.

— Pojdiva torej.

Pomagal sem ji odnesti prtljago. Seveda je imela poleg kovčega še nekoliko škatelj za klobuke in kaj vem še kakšne reči. Voz je čakal pred kolodvorom. Voznik jo je menda že poznal, ker se je samo molčé odkril in ji vzel prtljago, da jo namesti na vozu. Sedla sva, voznik je počil z bičem, konja sta potegnila in odpeljali smo se skozi hladno, jasno noč. Ves pot sva molčala. Kdo vé, kje so blodile njene misli? Še o svojih ne vem, kam so zašle. . . .

(Dalje prih.)

In drugzega nič...?

Spisal E. Kristan.

(Konec.)

red malo, belo hišico se je voz ustavil. Voznik je znesel prtljago v prvo nadstropje, molčé pozdravil ter se odpeljal. Zahvalil sem se, da mi je dovolila mesto v vozu in hotel sem se posloviti.

Ona je zmajala z glavo.

— Ali ste zelo trudni?

— Ne.

— Ostanite torej trenotek pri meni. Tako le se ne moreva raziti.

— Ako dovolite. Toda...

— Toda?... V hiši ni nikogar, ako se bojite za svoj dobri glas.

— Oprostite. Nisem mislil tako.

— Saj vem... Pa naposled — vsi ste enaki. No, pojdiva gor.

Tukaj se še prehladite in moja vest še ni tako trda.

Poklonil sem se. Stopila sva v hišo. Po starokopitnih stopnicah sva prišla v prvo nadstropje, kjer je bila njena prtljaga v mali sobici zložena. Pohišstvo je bilo čedno, toda starinsko.

A kaj mi je mar, kakšno je bilo pohišstvo? Čakal sem, kaj bode. Kaj neki namerava? Zakaj me je klicala sem?

Vraga! Kaj sploh išče na Bledu? Kje pa je njen soprog?

Začetkoma sem bil mislil, da jo mož čaka na Bledu. Po kaj je torej prišla?

Odložila je klobuk in plašč ter me pozvala naj, sedem. Sedaj sem še le opazil, kako je bleda. In nekakšne čudne poteze so bile urezane v njeno lice, ki je kazalo nenavadno resnost in tugo. Tudi mene je obšla neka žalost, neka tesnoba, ne da bi vedel, zakaj.

Pogledala me je. To je bil dolg pogled in zdelo se mi je, kakor bi izvirali iz njenih očij žarki, katere se lahko vidi, celó prime, žarki, ki se mi vdirajo v oči in v dušo.

— Kaj mislite o meni, gospod Ribič.

Kakšno vprašanje! Kaj naj odgovorim? S takimi vprašanji se spravi človeka najbolj v zadrego. Jaz ne mislim čisto nič, čisto nič. In če kaj mislim, ne vem, kaj mislim. A tega ji ne morem reči. To bi bilo žaljivo, žaliti pa nočem nikogar. In zakaj naj bi jo žalil? Zakaj? Saj mi ni storila nič hudega. Celó uljudna je bila, prijazna, postregla mi je z vozom in sedaj me je povabila v svoje stanovanje. A jaz vendar nič ne mislim.

Pa nekaj moram reči. Molčati bi bilo še hujše.

— Oprostite, milostiva, Vašega vprašanja ne razumem.

— Zakaj mi pravite milostiva? Zakaj tako formalno? Nekdaj ste mi rekli Pepica, Vsaj Vi nimate razlogov, da bi mi zamerili kaj.

— Pardon. Kaj naj bi zameril?

— Seveda. Vi ne veste ničesar. Iz uljudnosti ste tako formalni. A bilo bi lahko tudi drugače. Včasih so ljudje formalni iz drugih razlogov.

— Prosim, jaz nimam nobenih razlogov.

— No da, saj pravim, da ne veste ničesar. A povedati Vam moram. Vse. Komurkoli moram povedati. Morda izgine potem tista senca...

Kakšna senca? O kakšni sencí govori? Ne razumen. Ničesar se ne spominjam.

Pa saj mi hoče povedati — vse; kaj je vse? Kakšno je to vse?

— Prosim gospa, pravim; izvolite mi povedati, poslušam Vas.

Ona me zopet pogleda, zopet tako čudno. Hkrati vstane in stopi hitrega koraka k meni, ter me pograbi za roko, da me zaboli. Rumenkasta, nekam medla luč svetilnice obseva njen obraz nestalno, da je videti čas bled, čas cvetoč. Ta posebna vrst svetlobe menda upliva ne mene, da se mi zdi, kakor bi bilo v tej sobi nekaj magičnega. Njen glas mi zveni nenavadno, ne baš votlo, ne svečano, ne kakor »glas iz groba« in ne kakor »glas iz višav«. Pa vendar nenavadno.

— Vi ste jo videli, tisto senco. To je nesreča mojega življenja.

Senca? Senca? — Kakova vražja senca? Kakšno senco naj bi bil videl? Jaz je ne razumem.

Toda ona govori dalje.

— Ali se spominjate, kakšna sem bila kot dekle? Takrat, ko sva se poznala?

— Seveda se spominjam, seveda. Ah, lepi ste bili.

— Za to se ne gre. A brezбриžna sem bila, vesele duše, lahkega srca. Takrat še ni bilo nobenih senc v mojem življenju.

Aha! Ta senca, to je torej jezikovna figura. Lepo. Ampak ona je zahtevala, naj vidim to senco. Čudno.

— Se li spominjate, da sem tedaj včasih govorila o ljubezni? Ah! Kaj je bila meni beseda »ljubezen!« Nekaj neskončnega, brezmejnega, vzvišenega in krasnega. Jezik nima besede, s katero bi označila, kaj mi je bila »ljubezen«.

— Da, da, spominjam se. Imeli ste lepe fantazije.

— Fantazije?!...

Zopet je nastal molk.

Kaj neki hoče od mene? To je vendar vse skupaj velika uganka. Slučajno se snideva v vagonu. Morda je bilo to prav neumno od slučajja. Snideva se. Slučajno se peljeva v isti kraj. Tudi ta slučajnost je že čudna. Ona mi ponudi svoj voz in sredi gluhe noči me privede v svoje stanovanje. Kaj hoče, kaj namerava z menoj?

— Torej mislite tudi Vi, da so to same fantazije? Da ni ljubezni?

— Da — ni —? Ne, pardon, tega ne mislim. Le ozrite se, v vsaki hiši najdete nekoliko družin, mož in žena, hm, to so vendar dokazi ljubezni. Pojdite na sprehod, kadar se spušča mrak na zemljo, pojdite na kakšen ples, koncert, kaj vem, kam; povsod najdete vse polno zaljubljenih parčkov. Eh, kdo pravi, da ni ljubezni?

— Oh, Vi me ne razumete. Ne morem Vam povedati, kako to mislim. Jaz bi rada vedela, ali je ljubezen samo nekaj domišljenega, ali pa živi v resnici? Prosim Vas, ne jemljite tega za malo. Zame je to jako važno. Saj je mogoče, da smo se samo z našimi mislimi v nekaj vživeli, česar pa ni. Že kot deklica sem čitala razne romane, v katerih se govori o ljubezni, in od tistega časa pa do današnjega dne sem vedno mislila, da je ljubezen nekaj resničnega. Danes se mi je dvignil dvom.

Hotel sem se prijeti za glavo. Toda to se ne bi spodobilo. O kakšnih rečeh govori ta žena! Pa sicer govori sedaj za čudo pametno. Vse drugače, nego poprej, ko je pripovedovala o nekakšni megli, ali senci ...

Toda kaj naj ji odgovorim? Na taka vprašanja se vendar nisem pripravil. Da sem prej le slutil, da pridem v tak položaj, bi se bil informoval, pri modrejših ljudeh, v filozofičnih knjigah, eventualno bi bil pogledal, ali je v konverzacijskem leksikonu kaj takega.

Ali je ljubezen, ali je ni? Njej se je dvignil dvom. Šment naj razume to. Ljubezen! Ves svet pravi, da je, torej gotovo je.

Videla je, da razmišljam, pa si je to menda tolmačila po svoje.

— Ah, tudi Vi ne veste gotovo, ali je, ali ni? Tudi Vi niste prepričan?

— Prepričan, gospa? Kako bi ne bil prepričan? Ves svet vé, da je ljubezen, torej mora biti. Pa še en dokaz. Evo: ako znamo besedo, moramo imeti tudi stvar. Ali bi imeli besedo »hiša«, da nimamo hiš?

— O, to ni dokaz. Ali vsaj veste, kaj je ljubezen?

— No, kajpada. Seveda vem. Ljubezen — no, to je vendar enostavno. Če se imata dva rada, je to ljubezen. Definicija sicer ni

pravilna. Spominjam se; učili smo se nekdam, da nobena definicija ne sme začeti z besedico »če«, »ako«, »kadar« itd. Ampak pri ljubezni ne gre za slovnično pravilnost.

— S tem mi niste čisto nič povedali. Kaj je ljubezen? Jaz bi rada vedela, kaj je ljubezen. Ali veste, zakaj hočem vedeti?

— Prosim, blagovolite mi povedati.

— Ker sem utekla svojemu možu.

— U-tek-li?

— Zapustila sem ga.

— Pa zakaj vendar? Vi?

— Da, jaz.

— Zakaj torej?

— Radi tiste sence.

Evo! zopet tista senca. Sedaj je toliko časa pametno govorila, da sem že pozabil na prejšno meglenost. Naenkrat ima zopet tisto senco. A jaz vendar ne vem ničesar o kakšni senci. Še ne sanja se mi o sencah. Kaj neki hoče s tem? Gledal sem jo, kakor bi bil posebljen vprašalnik.

— Vi me ne razumete? Dobro. Med manoj in mojim soprogom plava neka senca in jaz nisem mogla več prenašati tega. Zato sem pobegnila.

— Pa kakšna je tista senca?

— Kakšna? Taka, da me muči. Po celi hiši se je vlačila, povsod me je spremljala, nikdar me ni zapustila, v dušo mi je silila, krog oči mi je polegala in bolna sem radi nje.

— Radi sence?

— Da, radi tiste sence. Kaj me ne razumete? Nekaj tujega se je posadilo med naju, nekaj, kar uničuje ljubezen, ako je ljubezen na svetu. Nekdam je bilo v naši hiši tako svetlo, kakor bi nama sijalo posebno solnce. Naenkrat je svetloba obmrta, ne popolnoma, samo senca jo je pokrila. Moj mož me ne ljubi več.

— Kaj? Vaš mož Vas ne ljubi več? Oprostite, ampak to mora biti tepec.

— Ne, ne. Tako ne sodim. Ljubezen se ne da izsiliti. In če je sploh ni — kaj tedaj? A prenašati nisem mogla tega.

— Kako pa veste, da Vas ne ljubi več?

— Povedali so mi. Pa tudi sama sem opazila. To se lahko opazi. Hladnejši je postal. Izven hiše je imel opraviti vsak čas. Tako se ne more živeti.

— Ne, tako se ne more živeti.

Takoj sem se domislil, da sem izustil tepčarijo. Hotel sem popraviti to.

— Namreč, v takih dvomih. Vi se gotovo motite.

— Motim se? Motim se? Ha! Vi ne veste, koliko sem trpela. Nobena duša ne sluti tega. To so bile strašne ure. In vedno tista senca. Pa še sedaj ni izginila. Vso pot me je spremljala, saj ste jo videli. In sedaj — na — tukaj je, glejte. Ali jo vidite?

Ne, jaz nisem videl ničesar. Zopet tista senca! In jaz, da sem jo videl po potu? Ne, jaz nisem videl nobene sence. Kaj se vse zahteva od mene! Naj vidim sence, ki padajo — od nikoder!

Pogledal sem na uro. Bilo je že pozno, bolje rekoč rano.

Vraga! To se vendar ne spodobi. Ob tej uri, v hiši osamljene žene, s katero sva se nekdaj igrala. Seveda sva bila takrat še otroka. A zato se to vendar ne spodobi. Pa jaz nisem kriv. Ona me je klicala. Radi sence.

Naposled sem bil tudi že zaspan in moji možgani niso pravilno delovali.

— Dovolite gospa, ali niste trudni? Gotovo ste trudni izza potovanja, a jaz Vas zadržujem. Ako Vam je všeč, Vas jutri posetim. Ali mi dovolite?

Vzel sem suknjo in klobuk ter se poklonil.

Ona me je pogledala. To je bil zopet tisti čudni pogled, ki se mi je zadiral tako globoko v prsa.

Kaj hoče s tem pogledom? Bil sem ves zbegan, samo čutil sem, da se godi v tej ženi nekaj nenavadnega. Govoriti nisem mogel ničesar. Slutil sem, da bi bila vsaka beseda neumna, katero bi sedaj izustil. Poklonil sem se torej še enkrat, ter se poslovil.

Njen pogled me je spremljal v mojo hotelsko sobico.

* * *

Bil je krasen dan, krasen, kakor more biti samo na Gorenjskem ob tem času. Jezero se je zibalo v svoji najlepši modrini ter me je mikalo in vabilo, in nisem se mogel premagati, da ne bi bil sedel v čolnič ter zaveslal. Par krepkih udarcev z veslom in že sem bil sredi jezera. Zakaj ne sredi morja, sredi brezmejnega oceana, kjer izgine ves svet izpred očíj, a pogledu se odpre vesoljnost, v katero se raztegne lastna duša? Mogočna želja se mi je dvignila v prsih, razpenjala peruti in dosegla skrivnostno carstvo, kjer ni nobene želje več, ker so vse želje tam izpolnjene . . .

Ta hip se je zgodilo, kakor v starih pravljicah, v tistih milih, po vijolicah dehtečih, iz solnčne kopelji vstajajočih pravljicah, ki zanikujejo ves stvarni svet, da vstvarjajo neverjetne, nemogoče svetove. Zgodilo se je, da se je nevidljiva Vila pojavila nad mojo glavo, čitala mojo tajno željo in jo hipoma pretvorila v resnico. Blejsko je-

zero je bilo moj ocean, brezbrežen in neskončen. Vseokrog je šumela voda, nad manoj pa so se dvigali veličastni oboki neomejenega horizonta, v katerem je izginil dražestni otok, v katerem so se pogreznili zeleni bregovi s svojimi šumnimi gozdovi in nebotičnimi snežniki ob eni, s svojimi sivimi zidovi starinskih spomenikov in z belimi vilami na drugi strani. Ostal je samo vsemir in jaz.

In drugega nič...

In drugega nič... da se ni iz onih svetlih valčkov, ki so šumeli izpod mojega čolna, včasih nekaj dvignilo, kar ni bilo tako konkretno, kakor stvarnost in ne tako abstraktno, kakor iluzija. Moja misel ni bila svobodna, proti svoji volji se je morala povračati iz vsemirja na omejen košček zemlje, iz večnosti v določen čas.

Ona žena je sedela kraj mene v čolniču, njen pogled se je upiral v moje oči. In njen glas je vzdihoval: Reši me!

Vse to mi je bilo neumljivo. Vedel sem, da ni res, kar gledam in poslušam, a vendar je bilo tako, kakor bi bilo res.

Mar sem res že kakor Hamlet »von der Gedanken Blässe angekränkelt«?

Proč! Konec! Kam me vodijo te sanje, ki uničujejo dejanski svet in dejanje? Kaj mi je mar ta žena in njena zadeva? In kako naj jo rešim?

— Tista senca! Videl si jo, grozna je, uničuje me, umorila me bode. Reši me tiste sence!

Maledetto! Zopet tista senca. Kaj je vendar s to sencó? Ali sem imel vizijo, ali sploh ni bilo nič? Kadar se dotaknejo te sence, mi postanejo misli nejasne.

Pogled se mi je zabodel zopet v ogromno praznino, ki se je širila krog mene, misli so se mi razblinile po njej, a vendar se nisem mogel popolnoma rešiti premišljevanja. Po jasnem ozračju so plavale temotne sanje. — — —

Voda je močneje zašumela, moj ocean je bil zopet malo jezero; videl sem otok, obrežje in par koračajev od mene čolnič, v katerem je sedel moj znanec, dr. Mravlje.

— Ho, ho, kaj pa je s taboj? Česa iščeš ti po gorenjskem raju? me vpraša glasoviti »salonski lev«, obrnivši svoj čolnič umetno gracijozno, tako da je povel vzpored z mojim. V njegovem glasu je podrhtavala jedva opazna ironija. Čutil sem jo bolj nego slišal.

Odgovor moj je bil povsem banalen.

— Vozikam se po jezeru, saj vidiš. Po gorenjskem raju ne iščem ničesar razven zdravega, čistega zraka. Kaj pa Ti?

— Ej, jaz, jaz! Kaj naj delam sedaj v pustem mestu? Dolgočasno je tam, da človek ne vé, kaj početi. Ves svet je na deželi, kaj naj torej jaz delam doma?

— Seveda, Ti. V mestu je zima Tvoja, zima z gledališčem, s soirejami, s plesovi, koncerti, z vsemi zabavami, kjer je dosti lepih žensk. Saj si menda še vedno stari don Juan.

— He, he, stari don Juan. Ti pač ne razumeš tega. Na smrtni postelji se bodeš jokal, da nisi porabil življenja. Kaj pa bi bilo življenje brez lepih žensk?

— Čudno, da se vendar ne oženiš, ko tako misliš.

— Saj pravim, da me ne razumeš. Oženiti se! To ne bi bilo težko. Toda vezati se? Ej prijatelj, to ni nič. Jaz hočem uživati in — no, ali poznaš tisto Rigolettovo pesmico: »Le izpremena krajša nam čas«.

— Torej si na Bledu, da se tukaj po svoje zabavaš, da najdeš kakšno žensko?

— Da jo najdem? A, a, bolje se mi godi. Našel sem jo že in menda bode kmalu vse v redu.

— Čestitam.

Razgovor mi je bil zopern. Tako lepo je bilo, preden se je pojavil ta »Veilchenfresser« in on mi je s svojimi prostimi besedami vse pokvaril. Toda iznebiti se ga nisem mogel. Na jezeru ni križpotov, da bi ga lahko vprašal:

— Kam pa sedaj? Ti greš na desno? Ah, torej oprost, jaz moram na levo. —

Moral sem torej poslušati.

— Ti ne poznaš prave slasti, je nadaljeval. Kadar je človek oženjen, pride vsakdanjost v hišo. To ni nič. Jaz ne maram ljubezni brez boja. Človek se mora truditi, premagovati zapreke, vedno nove zapreke in tako mora zmagati. To je uživanje. Moj dragi, ako bi ti vedel, koliko truda sem moral vložiti v svojo najnovejšo pridobitev! Koliko zvijačnosti! Eh, ženske so pač čudne! Moja donna je bila gotovo zaljubljena vame, a vendar so bila vsa moja prizadevanja zaman. To mi je bilo nekaj novega. Ne prisegam sicer na tisto »veni, vidi, vici«, a tako težko mi ni šlo še nikdar prej. Mož je bil zvest — to je njen argument. Kako naj bi sledila glasu svoje ljubezni, dokler ji je on zvest? Vsa moja filozofija je bila piškava. Kaj sem ji vse dokazoval! Zaman. Ej, prijatelj, to mika. Sedaj je moj razum dobil opravila. Premišljeval sem na vse strani. Začel sem celó zasledovati njenega moža. Tudi to ni nič pomagalo. Vraga! Bil ji je v resnici zvest. No, tedaj se je začel satan oglašati v meni. Spomnil

sem se »Seviljskega brivca«, tiste slavne arije don Basilija o obrekovanju. Toda premagal sem huđega duha, kajti to bi bilo neumno. Kdo vé, česa je ženska zmožna? Ako bi jo pripravil do misli, da ji je mož res nezvest, bi lahko dosegel ravno nasprotno od svojega cilja. Moral sem torej kaj finega izmisliti in vso stvar tudi fino uprizoriti. Ha, danés občudujem sam sebe. Kako sem to izvel! Ničesar ji nisem povedal, moja lastna vest mi potrđi, da nisem nikogar obrekoval. In vendar sem dosegel svoj cilj, se pravi: v kratkem ga dosežem. Na pragu že stojim.

Jaz nisem radoveden. Zasebne zadeve drugih ljudij so mi He-kuba. Kdo vé, kako mi je prišlo ta hip vprašanje na jezik?

— Kako si pa storil to?

— Prav enostavno. Zvečer, kadar njenega soproga ni bilo doma, sem vprašal: Kje pa je vaš soprog? — Na seji je, mi je odgovorila. — Hm, hm, on ima sedaj pogostoma seje, sem dejal. — Kako menite? — No, nič. Čudno, prej ni imel toliko sej. — Ali pa mi je povedala, da je v gledišču. — Pa Vas ni vzel seboj? — Ne. — Hm, da se mu ljubi, trikrat gledati to dolgočasno igro! — Vidiš, tako je šlo. To ni bilo nič slabega. A v njeni duši se je moralo vendar nekaj zgoditi. V njeno družbinsko življenje se je vlegla neka senca. —

Ha! Imel sem dosti. Vse mi je bilo jasno. Vse, vse.

Da, kaj mi je mar ta žena, kaj njena usoda? In vendar sem očutil v prsih pekel in vse zeleno gozdovje ob bregih mirnega jezera se mi je zdelo rdeče, kakor v kakšnem krvavem ognju. Prvi hip sem mislil, da moram prekucniti doktorjev čoln. Bil sem besen. Drugi hip sem se zakrohotal, da je moj demonski glas odmeval od otoka in od gorovja.

V rokah sem očutil jekleno moč. Zasadil sem veslo v vodo in moj čoln je letel čez jezero, kakor bi ga demoni vlekli. Doktor je ostal daleč za menoj. Klical me je, jaz nisem poslušal. Ob bregu sem privezal čolnič in kar so me noge nosile, sem zdirjal v tisto hišico, kjer mi je ona sinoči govorila o senci.

Ne vem več prav, kaj sem govoril. Začetkoma so bile moje besede silno zmedene. Potem sem se nekoliko umiril. Začel sem hladno govoriti. Vprašal sem jo, zakaj je prav za prav zapustila soproga. Ona mi je zopet pripovedovala o tisti senci.

— Za Boga, to vendar ni nič konkretnega? Mar se je kaj zgodilo?

— Zgodilo? Seveda. V meni se je zgodilo. Kaj? — Jaz ne vem. Sence so plavale krog mene, neprenehoma. Jaz nisem mogla več živeti tako.

— Moj Bog, kar tako vendar ni moglo biti. Kakšen temelj...

— Seveda. Kaj hočete? Misli pridejo, človek ne vé, odkod in kako! On je šel v sejo. Čudno. Kaj zahaja toliko v seje? — In senca je bila tu. Šel je v gledališče. Kaj ima opraviti v gledališču? To dramo igrajo že tretjič. In senca je plesala po moji sobi.

Jeza me je mučila. Najraje bi ji povedal, kar je dr. Mravlje blebetal. A tega vendar nisem mogel. Morda bi bilo bolje, da sem ji povedal, a človek ni gospodar svojih mislij. Skušal sem ji dokazati, da je neopravičen vsaki njen sum. Moji argumenti so bili prepričevalni. Nje niso prepričali. Še enkrat mi je ponovila svojo povest o samotnih večerih, o njegovih sejah, o gledališču.

— In to je bilo vse? In nič drugega?

— Drugega nič? Nič? — Ne, drugega nič. A to je dovolj.

Ah, kako sem govoril! Verjela mi je, da je bil res na sejah, v gledališču, priznala mi je, da čuti neopravičenost svojega suma.

— Torej se povrnete?

— Ne!

— Za Boga, pomislite, koliko on trpi!

— A kaj trpim jaz?

— Pa zakaj trpite, zakaj? Brez uzroka. Vrnite se!

— Ne morem, ne morem.

— Od kod je prišel tisti neopravičeni sum v vašo dušo?

— Ne vem. Kar tako je prišel.

— Kaj pa, če ni prišel kar tako? Če ga je kdo zbujal?

— Ah!... Kdo neki?

— Ne vem. A mogoče bi bilo.

— Mogoče. Vse je mogoče.

— A če vidite, da se motite? Mar hočete strupiti življenje sebi in njemu.

— Najino življenje je zastrupljeno. Pomoči ni nikjer. Tista senca, tista senca...! Nihče je ne prežene.

Oh, kaj naj Vam pripovedujem? Štirinajst dni sem jo obiskoval. Pisal sem njenemu soprogu. On je prišel na Bled, tri ure sta se pogovarjala. Ona mu je povedala vse, on tudi. On je dejal, da ne razume, kaj se je zgodilo in da zblazni, ona je rekla, da plava senca med njima, katere ne prežene nihče. Jokala se je, obtoževala se je, a vrniti se ni mogla.

Dr. Mravlje jo je hotel enkrat posetiti. Hišna mu je povedala, da milostiva ne sprejema nikogar.

Naposled je odpotovala. Pisala mi je, da gre v svet, v Egipt, Malo Azijo, kamor koli. Dobro vé, da ni prav, kar dela, a ne more

si pomagati. Razum ji pravi, da se ni nič zgodilo, a okrog nje plava tista senca. Drnzega nič — le tista senca...

Njen soprog ne zahaja v nobeno družbo, postal je pravi mizan-trop. Dr. Mravlje briljira na vsakem plesu, na vsaki soreji...

Ona se je pred kratkem ukrcala na angležki ladiji, ki je name-njena na Japonsko. Svojemu soprogu piše pogostoma. Včasih piše pa tudi meni. O »senci« ne govori nikdar, a meni se zdi vselej, kakor bi plavala nad vsakim njenim pismom.

Škrjanec.

Pri jami odprtej stoji svečenik;
spev žalni odnaša pomladnega vetreca dih.
Nedolžno je detece, zornih let,
zvenelo, vsahnelo — ah, liki cvet!
In na žalujočega druga oprta
medleva tam mati, bolesti potrta...
Tišina zavlada, globoka, tajnostna;
ne moti ni plač je, ni tožba, britkostna...
In duša se v misli turobne zaziblje,
mej tem ko oko po grobovih pohaja;
le bilje po holmih se v vetrecu giblje,
lik da se v globini življenje poraja...
Nakrat pa potajno
in sladko in bajno,
lik nebni napev,
pojavi dražesten se spev;

začuje na žalnem, na smrtnem se vrti
krilatca pozdrav.
In zdajci z nižav
škrjanček se dvigne visoko
in poje in poje...
v topečih se, vedno vznesenejših zvokih,
kakor da Stvaritelja slavi v nebesih visokih,
In ljud na okoli plah sluša in tih,
ko da se je čudo zvršilo sred njih...
A materi solza v očeh se vsuši,
ko gleda ko v sanji
škrjanca, ki višje in višje hiti...
In njej se dozdeva, da čuje pozdrav
otroka zamrlega nežne dušice
v glasovih dražestnih te nevine ptice. —

Mokriška.

Brez boja.

Povest. Ruski spisal J. Potapenko. Prevel Vetušekov.

(Konec)

VI.

ni dan se je v stanovanju mladih ljudij pričel tako, kakor so se pričenjali vsi dnevi treh poslednjih tednov. Volonski, zbudivši se, ni že več našel Morneva doma. Takoj je izginil v delavnico in jel spravljati v red svojo majhno sliko. Zatem se je oblekel, vzel platno in šel iskat okvirja. Izbral je že izgotovljen okvir ter ukazal vdlati vanj podobo za poludne. Vse to je delal